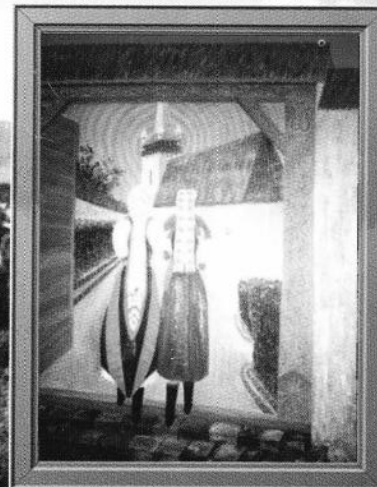

*Kalota szentkirály
-Zentelke*

Okos Márton

A szerző magánkiadása

Szedés, tördelés: *Kovács Lebel István, Okos Márton*

Borítóterv, grafikai szerkesztő: *Kovács Lebel István*

© Okos Márton, 2002.

Bevezető

Mikor a falu pusztulásának 150. évfordulója alkalmából a rövid kis ismertetőt megjelentettem, még arra gondoltam, amint ezt meg is írtam, hogy rövidesen követni fogja e munkát egy sokkal részletesebb és szakszerűbb monográfia a szakma részéről. Mivel ez nem történt meg, így kénytelen vagyok megjelentetni a második bővített kiadást, mert az egyre nagyobb számú turistacsoportok is mind jobban igénylik.

E kiadványban az ikertelepülés múltját próbálom röviden bemutatni a teljesség igénye nélkül, elsősorban a múlt századi eseményeket és a '89-es változások utáni újrakezdést részletezve. Sőt azt is mondhatom, hogy nem titkolt szándékom felkelteni a szakemberek (történészek, néprajzkutatók, szociológusok) érdeklődését, és ösztönözni őket egy szakszerű monográfia megírására. Én elsősorban kordokumentumokat (sajnos nagyon kevés van, mert 1848-ban és 1944-ben minden elégett) próbáltam időrendi sorrendbe rendezni, hogy a falu lakói és az egyre nagyobb számú turista megismerje e település múltját a tények függvényében.

Szilágy megyében járva, és Ippen átmenve, mindig arra gondolok, hogy Kalotaszentkirály-Zentelke bejáratához a kölcsönös tisztelet és fennén hangoztatott egyenlőség jegyében jogosan kiírható, hogy ez a település viszont a magyar nemzet egyik mártír helye. De épp így, a tudás mankójába kapaszkodva, saját és egyéb múltját és kultúráját megismerve leszünk képesek, egyéni sérelmeinken felülemelkedve kölcsönösen megbocsátani, és egymás mellett békében élni. E gondolat jegyében köszöntöm a kedves olvasót a képzelt történelmi sétán Kalotaszentkirály-Zentelkén.

2002. májusa

Kalotaszeg, ahogy nagyjaink látták

Van egy tájegység a Kárpát-medencében, amelyről elmondhatni, hogy sok szempontból egyedülálló jelenség a magyarság életében. Az alábbiakban szeretnék idézni nagyjaink közül néhány véleményt e tájegységről. Itt van mindjárt az elején Kalotaszeg nagy szülöttjének, Ravasz László püspöknek, a nemcsak földrajzinak beillő meghatározása: „*Kalotaszeg olyan, mint egy óriás karéj kenyér. Körülveszik a Gyalui s Bélesi havasok és a Vigyázó előhegyse, s lassan ereszkedik le négy völgybe a Sebes-Körös, Nádas, Almás és Kalota patakja mentén, nyugat, kelet és észak, dél felé. Közepét egy komor fennsík foglalja el, közepén Bánffybungaddal, széle körös-körül hirtelenül hegyes, lankás, katlanos, távolból a Vigyázó hófehér homloka néz el felette, míg az egészet bejárja a négy víz négy kapuja.*”

Először talán a XIX-ik század közepén 1854-ben Kőváry László, Bem tábornok haditudósítója irányította rá a figyelmet a kalotaszegi viselet történelmi értékeire: „*E nép jelleme, öltözete, ünnepe helye még mind visszasugározza a régiek emlékét... Az ősmagyar párta még csak itt van divatban. A különben is szép nőknél a legnagyobb tisztaság ömlik el. Öltözetük szabása még nincs divat alá vetve.*”

Nem véletlen, hogy a XIX-ik század második felétől kezdve sokan voltak, akik úgy látogattak el Kalotaszegre, hogy valami megfoghatatlan varázserőt érezve engedelmeskedtek a vonzásnak. Gyarmathy Zsigáné Hory Etelka, Kalotaszeg nagyasszonya írja:

„*Munkácsy 1891 őszén Kolozsvárra érkezett, a honnan kirándulásokkal tervezett a vidékre. Akkor gyűjtötte a típusokat a bonfoglalást ábrázoló nagy képéhez.*

Természetesen elsősorban Bánffybungadot ajánlották.

— *Bánffybungad? Oda nem megyek; inkább szeretnék Kalotaszegre menni.*

— *Mester! Hiszen Bánffybungad Kalotaszegnek a főhelye, mint Kolozsvár Erdélynek...*

— *No, ha Kalotaszeg, akkor oda elmegyek!*

És a mi nagy örömiünkre megnevezte azt is, hogy Kalotaszegen hova fog menni.

EI is jött. Este érkezett... Másnap éppen betivásár napja volt: a vidék magyarsága, a havasok oláh népe mind Bánffy-Hunyadra gyűl ilyenkor. Munkácsynak volt mit nézni a sajátos színes sokaságon. De aztán a sokaság is megnézte jól azt a fehérbajú különös urat, a ki lépten-nyomon arra kényszerít valakit, hogy adja oda a rongyos boeskorát, mert ő azonnal újat vásárol behette. Darócztot, inget, mindent le akart kérni az emberekről újért, vagy pénzért... S míg Munkácsy elszedegette a vásári nép különböző ruhadarabjait, Écsy ugyancsak fényképezett. A sötét szekrény mindegyre megtelt lemezzel; akkor haza futott és a pinczében működött; ismét a piacra rohant. Ez így tartott ebédig. Délben jött Munkácsy teljes meglepéssel, mert nemcsak sok ócskaságot gyűjtött, de akadt több olyan típusra is, a mi neki nagyon tetszett...

És Munkácsy Párisba érkezése után szép levelet írt a szép magyar narrásról, mely díszre az ő sátorának.

Én pedig a – Honfoglalás-t nézve –, annak főalakján elmerengok és visszaemlékszem egy csinos barna férfira, a kit többször láttam a bánffybungadi vásárokon.

Azt hiszem, e sorok után szorosan ide kíváncsoznak Kós Károly szavai. „*A kalotaszegi magyar emberfajta – elfoglaltság nélkül – egyike a szép magyar emberfajtának... Szinte bizonyos, hogy a mai kalotaszegi magyar népviselet egykor egész Erdély, sőt talán Magyarország magyarságának is viselete volt. Bizonyos az, hogy a múlt század harmadik negyedében a Kükküllő menti vármegyei jobbágy székelő nép asszonyai még viselték a kalotaszegi muszujt.*”

Úgy gondolom, az előbbieket mintegy összefoglalva a legszébb festői képet rajzolja meg szavakban Kós Károly alábbi idézete, mely Ady Endre első kalotaszegi látogatását írja le:

„Délelőtt érkeztek, és Szentkirály meg Zentelke kálvinista népe éppen a templomból igyekezett kifelé. És aki valaha látta Kalotaszeg magyar népét templomba vonuláskor, avagy templomból széledéskor, aki tudja, hogy Szentkirály-Zentelke magyarsága egyike a gyönyörű kalotaszegi nép leggyönyörűbbjének, és ez a falu maga is a legszebb közül való, aki elképze-
li a szentkirályi kálvinista templomot, abogyan a dombon, aombok között áll, a domb alatt a kanyargó Kalota vizét a nagy út hídjával, azontúl a lombos, virágos színesen ékes falut, melynek népe páratlan ősi viseletében, méltósá-
san, lassan jó ki a cinteremből és kanyarodik le a templomdomb útján a hí-
ra, az elhiszi nekem, hogy ennél csodálatosabb kép alig-alig lehetséges.

A templomdomb oldalából, a Kiszely-féle öreg kertből fogta meg ezt a képet Ady Endre lelke. És elvonulva a társaságtól megszületett a vers: *A Kalota partján.*”

Azt hiszem nemcsak Ady, de a magyar irodalom egyik leg-
szebb verse született meg a fenti alkalomkor:

*Pompás magyarok, templomból jövet,
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő júniusi nap.
Mennyi szín, mennyi szín mennyi kedves
És tarkaságban annyi nyugalom*

Az előbbiekhöz hasonlóan Móricz Zsigmondot is ámulat-
ba ejtette a vidék, mikor 1942-ben erre járt: „Az első csoda számomra
az, hogy a kalotaszegieknek ez a viselet és faluja ma is megvan. De a má-
sodik csoda az, hogy ebben a rubában és faluban ilyen modern gondolkodású
emberek laknak... Mennyi lelki gazdagság, idealizmus kell ilyen művészet
megteremtéséhez és fenntartásához. És milyen erőt mutat ez a fajta, amely
egyszemélyben földműves, iparos és kereskedő is.”

Itt él a magyarságnak e páratlan értékekkel bíró része több,
mint harminc településen egy nyelvi szigetet alkotva. De a sziget
partjait a körbevevő óceán egyre inkább mossa. Erre már a múlt
század elején fölhívták a figyelmet, így Malonyai Dezső: „A falvak
nincsenek távol egymástól s a nép egységes magyar sziget a környező oláh

tengerben; a tenger erős, fenyegető hullámverése szüntelen ostromolja a szigetet,
eddig nem bírt véle, de ha nem gondoskodunk kalotaszegi véreinkről, ha
anyagi szorongatásukban segítségükre nem sietünk, majd segít rajtuk,
mert rászorulnak, a szorgalmasan szervezkedő oláh tőke és annak mi adjuk
meg az árát keservesen.”

Szinte hihetetlen hogy már egy század telt el a vészharan-
gok kongatásától, és Kalotaszegen még léteznek a hagyományok,
él a magyarság. De azt hiszem ahhoz, hogy az új évezred globális
kihívásainak meg tudjon felelni, és ne tűnjön el, feltétlenül szük-
ség van külső támogatásra. Nem segélyezésre gondolok, hanem o-
lyan működő tőkére, befektetésekre, melyek mindkét fél számára
előnyösek. Vigyázat! A késlekedés végzetes hiba, hisz az olasz,
francia, sőt az arab tőke is jelen van különböző vállalkozások for-
májában kihasználva az olcsó, de megbízható kalotaszegi munkae-
rőt. Most amikor az RMDSZ és a magyar vezetés komoly hang-
súlyt fektet arra, hogy a magyarok otthon a lakóhelyükön érvénye-
süljenek, nem lehet magára hagyni azt a népcsoportot, melyről az
előbbieken nagyjaink szavait idéztem.

Ugyanezt sürgeti Sebestyén Kálmán történész 1995-ben
megjelent írása is:

„A batalom ezen a tájon mindig különösen agresszív volt, ugyanis
tudta, hogy Kalotaszeg magyar etnikai sziget a román tengerben. Olyan szí-
get, mely összekötő híd a magyar Alföld, Bihar és Kolozsvár, valamint Szé-
kegyföld magyarsága között. Egyetlen olyan láncszem, amely bizonyos etnikai
kontinuitást biztosíthat.

Kalotaszeg azonban elég nagy sziget ahhoz, hogy a tenger hullámai
egykönnnyen el ne mossák, de elég kicsi ahhoz, hogy az anyaország gondosko-
dását kiérdemelje.”

Egyetlen demokratikus magyar kormány, népben és nem-
zetben gondolkodó, a fenti halhatatlanok emlékét tisztelő ember
sem vállalhatja, hogy passzivitásával hozzájáruljon Cs. Szabó
László víziójának beteljesüléséhez: „Negyven ezer lélekből fonták a hi-
dat, Kalotaszegnek hívják. Ha beszakadna, Nagyvárad és Kolozsvár közt
elmerül a magyar sző.”

Első említésektől a középkoron át

A honfoglaláskor bejött 108 ősnemzetségből (Horváth István: *Magyar gyökekes nemzetségek* című könyve szerint) a Szamoson inneni részeket a *Kalota, Sombor, Berend és Bors* nemzetségek foglalták el. Ezek közül is a Kalota nemzetség a Sebes-Körös és a Kalota patak szegletjébe, rövidítve Kalotaszegre telepedett le, amelyet még több más okmány is említ. A Kalota nemzetségből ágaztak ki a későbbiek folyamán a *Kemény, Gyerőfi, Mikola, Kabos, Radó, Valkai, Vitéz, Veres* és más ősi családok, amelyek később felvették a keresztyénséget.

A település eddig ismert első írásos említése 1288-ból való, mikor Kun László király a gyerőmonostori Mikola fiainak adományozza a már társegyházként szereplő Kalotaszentkirály-Zentelkét (Fehér Gy. *Codex dipl.* V. 3. 434.). Csak érdekességgként jegyzem meg, hogy Bukarest első írásos említése 1459-ből való. A Bécsi-Kódex 1291-1296 a *Kalotha-Szegeletben* a következő eklézsiákat sorolja fel: *Sebesvár, Remete, Huniad, Saárosvásár, Farnas, Almás-Monostora, Bábony, Bökény, Középluk, Valkó, Gyerő-Monostora, Derese, Zent-Király, Zenteluk*. Ekkor ez a vidék a nagyvárad püspökséghez tartozott.

1337-ben Pál nevű papja 2 garas pápai tizedet fizetett: „*Paulus sacerdos de villa Sencral solvit II. grosos*” (*Monumenta Vaticana* I/1. 89. Györffy György: *Az Árpádkori M.o. történeti földrajza* I. 669.). 1474-ben már *Sentkyral* néven írják. Valószínű, hogy a település neve a templom védőszentjére, Szent Istvánra utal. Miután István királyt 1083. november 5-én szentté avatták országszerte több település vette fel a Szentkirály nevet az ő tiszteletére. Ez azt jelenti, hogy a település jóval korábbi, mint az első ismert írásos említése. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy ez a névadás csak Szent László szenté avatásáig (1192. június 27.) volt használatos. Ezt követően a két szentté avatott király konkrét nevét kapta a település. Időközben, hogy az azonos nevű helységeket megkülönböztessék

a tájegység nevét ragasztották a Szentkirály elé. Így alakult ki a település mai neve, melyet tudomásunk szerint a Kolozsmonostori Konvent egyik íródeákja írt le először.

1523. január 2-án *Kalothazenthkyral* formában:

„*Thwry Péter (e) özvegye: Margit és leánya: Anna, aki Thwrry Benedek felesége, a Zentbelke melletti Kalothazenthkyral-on (Kolozs vm) lévő birtokrészét 150 Ft-ért örök áron eladja Ghyeremassarhel-i Ghyerenffy Salatielnek (e).*”

Valójában a *Kolozsmonostori Konventben* már korábban is előfordul a név egyszerűbb változatban. Első alkalommal:

1440. május 28. körül:

„*Bogath-i Péter (e) és fia: László – Jara-i Balázs útján – tiltja Almos-i (!) Chyre fiait: Lászlót, Barnabást és Istvánt, hogy a nekik elzálogosított Zenthkyral és Monyorokerek (Colos vm) birtokbeli részeit újból zálogba vessék Losoncz-i Bán fia: Istvánnak (e), mielőtt őket ki nem elégítették. – Non solvit.*”

A továbbiakban nézzünk meg néhány feljegyzést a fenti Konventből, melyekből igen érdekes adalékokat tudunk meg a települést és környékét illetően:

1440. november 17.

„*Zenthkyral-i néhai Jakab fia: János a Zenthkyral, Monyorokereke és Hymthelke (Colos vm) birtokbeli részeit átengedi testvérének: Veronikának, aki Gerenwasarhel-i Rado fia: Györgyböz ment feleségül, de kiköti, hogy ha a házasság gyermektelen maradna, e birtokok Veronika halála után reá szálljanak vissza.*”

1449. november 21.

„*Zenthkyral-i János Almas-i várnagy – testvérei (fr. c): Mibály és Miklós, továbbá Gerenmonostor-i Rado Györgyné: Behy-i Jakab leánya: Veronika nevében is – tiltja Gerenmonostor-i Kabos Pétert és Tamást Zenthkyral-i (Colos vm) részük birtokbavételétől.*”

1459. november 1.

„Zenthkyral-i János Almas-i várnagy társai (concastellanorum suorum): Farkas Miklós és Péter nevében is – a Vagio és Tamás deák Zeek-i királyi sókamarásokkal (salium regalium camerarios) való perében – fogott bírák közbenjárására – kötelezi magát, hogy 15 napon belül Coloswar-on 40 arany Ft-ot fizet Tamás deáknak. Ha ezt elmulasztaná, tartozzék 100 arany Ft-ot fizetni és Zenthkyral-i (Colos vm) birtokrészét Tamás deáknak átengedni.”

1461. október 6.

„Bonczyhda-i Nagy (magnus) Gáspár – Lossoncz-i Bán fia: néhai István fia: János és György (egregiorum) nevében – Tiltja Zenthkyral-i Jánost és Rado Györgyöt, valamint Simon-i Gált a Zenthkyral határán lévő Malwabercz nevű szántó, kaszáló, erdő, továbbá Zekelyo (Colos vm) birtok birtorlásától.”

1471. június 1.

„Gerevmonstra-i Rado fiai: András – fiával: Zsigmonddal – és György – fiával: Domokossal együtt – fogott bírák útján az alábbi módon gyeznek ki a Lossoncz-i néhai Bán István fiai: László, János és György (egregii) ellen különféle hatalmaskodásaikért indított perükben. Kölsönösen érénytelenítik mindenféle, korábbi nyilatkozataikat, és menteseknek nyihánítják egymást kártételeik összes következményei alól. Bán fiai a Rado fiának június 29-én (III. d. Lad. Reg.) általuk fizetendő 40 arany Ft, 200 juh és nyolc ökör fejében zálogként lekötik Chynko-i (Colus vm) részirtokukat. Jobbágynak közül mindkét fél nyolcnyolc alkalmas személyt választ, hogy ezek a birtokaik közötti határvonalat kijelöljék és a Kalotha folyót, ott ahol folyását megváltoztatva módosította a határt, visszavezessék a régi medrébe. Bán fiainak Keresfen-i vámosai a jövőben semmiféle vámot sem fognak szedni Rado András és György Monyorokereki és Zenthkyral-i jobbágyaitól.”

1473. február 3.

„Lossoncz-i néhai István bán fia: György (e) Hwnyad mezővárosban, Salvasara, Nyarzo, Damos, Zentbelke és Remethe (Colus vm) birtokban lévő részeit 82 arany Ft-on zálogba veti testvérenek (fr.c): Jánosnak (e).”

1487. március 26.

„TothEwr-i István – fiai: Pál, János és Miklós, továbbá felesége: I-lona, valamint a Warad-i káptalan ügyvédvalló levele értelmében MeregJo-i Bothos Wayda Petru – felesége: Dorotea nevében is –, MeregJo-i Wayda Stefan – felesége: Ana nevében is –, Kezeplak-i Espan Benedek – felesége: Anghleta, valamint Thwr-i Péter és felesége: Margit nevében is – kijelenti, hogy Kemynd-i István – felesége Anna, testvére (fr. c.): Kemynd-i Balázs, valamint Madarasz-i László özvegye: Affra és ennek leánykája: Zsófia nevében is – teljesen visszafizette neki azt a 70 jó magyar arany Ft-ot, amellyel néhai Madaras-i (!) László Zenthkyral, Monyorokerek, Hynthelke és Zekelfo (Colos vm) Kalathazeg-i birtokbeli részeit Lossoncz-i néhai Bamfy János (e) Wgra-i Györgytől kiváltotta, és amely összegben a fenti birtokokat nekik tovább zálogosította.”

1515. január 10.

„A Colosmonostra-i konvent Zapolya-i János (sp et m) szepesi (Scopusiensis) örökös ispánnak, erdélyi vajdának, székely ispánnak, királyi főkapitánynak: II. Ulászló király 1514. December 2-i parancsára (3585. sz.) Kabos Ozsvát királyi és Mátyás frater pap konventi kiküldött január 1-én (f. II, in Circumcis.) Zenthelke-n és Hwnyad-on (Colosvm) mint az erdélyrészi birtokok főbb helyein (loca scilicet principaliora) megkísérelte Bamfy János és atyjafia (fr.): Báthor-i István iktatását, de Bamfy László Kalothazeg-i officialisa: Walko-i Tamás ellentmondott. Január 3-án (f. IV, in oct. Job. Ev.) viszont Bozssas-i György Naghsfalv-n (Carazna vm), mint a magyarországi részekbeli birtokok főhelyén, Bozssas-i Mihály, Zekell János és Bylgez-d-i Kys Antal jelenlétében bevezette ugyan az adományosokat, de január 8-án (f. II. p. Epiph.) Bamfy Péter (e) és András, valamint Bamfy Ferenc Doboka-n lakó jobbágya: Czewtewl Imre a konventben ellentmondott ennek az iktatásnak is. Ezért Bamfy Ferencet és fiát: Kristófot, Bamfy Istvánt és fiát: Lászlót, Jánost, Miklóst, végül Bamfy Lászlót és fiát: Miklóst a-
ngusztnus 1-re (ad oct. Jacobi) színe elé idézte.”

1515. június 10. előtt

„Balasfalva-i Cheriny Pál, Bykal-i Wytez Tamás, Solymkew-i Menbar László, Manyk-i Strigy Benedek, Kerezthwr-i Tamás és Zenthe-

gyed-i Walkay Péter választott bíró által Hwnyad mezővárosában Lossoncz-i Banffy László, István, Péter és Kristóf között 1000 Ft kötés terbe alatt létrehozott megállapodás testvérük: néhai Banffy János ingó és ingatlan javainak felosztása felől. A birtokrészek és jobbágyok kisorsolása után Sebes várát és a hozzá tartozó vámokat István és Kristóf használja addig, amíg Walcko várát behelyezhetik. Azután ezeket is felosztják. Nagy szükség idején azonban addig is tartoznak a többi testvért családjukkal és javaikkal együtt befogadni a várba. Banffy János állatait, terményeit, a halakból bevett pénzt június 10-re (dom. P. Corp. Chr.) Walaznythra gyűjtik össze és ott osztják fel. A Zenthelke-i nemesi lakóházat, a benne levő kis és nagy szobát, egy kis és egy nagy boltot, pitvart (pretorium), a pinceajtó feletti kis lakószobát, konyhát, nagy pincét Banffy László és Péter kapta, a kis pince a faházakkal és a most kezdett kőház alapjaival együtt Banffy Istvánnak és Kristófnak jutott, akiknek ezen felül még 100 Ft is jár. Az istállókat három részre osztották."

1519. április 15.

„Lossoncz-i Banffy László (e) fia: Miklós (e) Zenthelke-i udvarházát, Hwnyad mezővárosbeli, valamint Zenthelke, Damos, Nyarazzo, Kethesh, Remethe, Salvassara, Malomzeg, Marthonlaka (!), Warahya, Naghsebes, Kyssebes, Chyche, Kalotha, Boch, Bekenn és Czgyanfahva (Colos vm) birtokbeli részeit zálogként leköti Bathor-i Zanyzloffy Istvánnak (e) a tőle kölcsönzött 500 Ft biztosítékeként."

1531. április 22.

„Gergely pap, korábban Zenthkyral, most Egeres plébánosa kérésére káptalanja: György, valamint scolasticus-ai: Márton, Pál és Ambrus, továbbá János pap vallják, hogy uruk: Gergely pap a Zenthkyral-i lakosokat Warad-ra a vikárius elé idéztette tartozásaik, mégpedig félévi fizetése és a paplakra tett költségeinek megtérítése végett, jöllebet Bonczhyda-i Banffy László és Miklós (egregiorum) zaklatásai következtében ott nem tölthette ki az esztendejét. A vikárius az alespereshez utasította, mire Zenthelke-n lakó Rmssa István és Andok Gáspár, valamint Zenthkyral-on lakó Hada Gergely és Kyrál Márton (providi) kijelentette, hogy ők személyükben vállalják a tartozások megfizetését, de a többiekért nem állhatnak jót. Mikor Gergely

pap megjelent Zenthkyral-on, hogy követeléseit behajtsa, Banfy László és Miklós rátámadt és meg is ölte volna őt, ha az éj leple alatt el nem menekül. A banfyak azt is bangoztatták, hogy Gergely pap familiárisait szintén megölik, ahol megkaphatják őket. Mindezek miatt tiltakoznak."

1551. augusztus 5.

„Naghfah-i Lossonczy Banffy Miklós (e), a Walcko várára teendő költségei miatt, 24 jobbágytelkét régi pénzben számított 50 és új pénzben számított 250 Ft-on zálogba adja Apaffy Gergelynek (e) és feleségének: Gerendy Erzsébetnek. E jobbágyok: Hwnyad mezővárosban: Thothgenrgh Lukács, Balogh Máté, Kozma Ferenc, Kerekes István, Balas Ferenc özvegye, Ferencz Gergely, Pochy András; Zentelke-n: Wargá Mibály, Máté és Ambrus egy házban; Damos-on: Naghpal Bálint; Salvassara-n: Nagh Illés, Kelemen Tamás, Márton és János; Marothlaka-n: Petre Ioan, Bvchya Ioan; Fyld-en: Bothos György és Tamás; Kalotha-n: Keepyro Tamás és János egy házban, valamint Dombra András; Beken-ben: Borza Gál; Boch-on: Erdely István és Kozta Lmpha; Borsa-n (Doboca vm): Mathyws János."

Temploma minden valószínűség szerint az 1241-es tatárjárás után épülhetett újra. A Debreceni László által megtalált félköríves hajóablak, valamint a hajó három sarkának kváderes szegélye is igazolja, hogy a templom a XIII. századból való. A templomnak van egy Mátyás király korából származó harangja, mely az 1848-as pusztulást követően került ide, de sajnos pár éve elrepedt, így ma már nincs használatban. E harangot Kós Károly egyik feljegyzésében Mátyás-harangnak nevezi.

A Mátyás-barang

A település, hasonlóan a többi kalotaszegi faluhoz, a XVI. század közepe körül lett reformátussá, aminek azóta is megmaradt.

II. Rákóczi György 1660-ban Gyalu melletti katasztrófális veresége következtében Kalotaszeg, így Szentkirály-Zentelke is elszenvedi a második tatárjárást.

De a megpróbáltatások itt nem értek véget. Mint Miháltz Elek írja, 1896-ban a *Protestáns Közlönyben*, Zentelkére újabb szenvedés várt. Igaz most már nem a török-tatártól, hanem az ellenreformáció megkésett szorgalmazóitól:

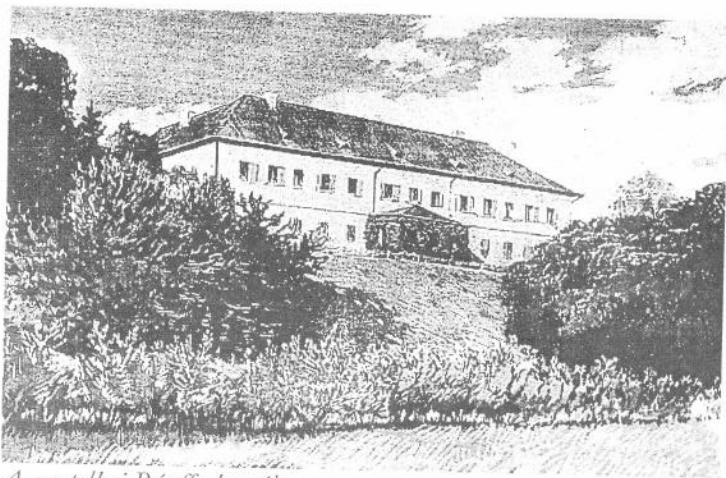
„Zentelkét a Kalota nemből kiágazott Mikola-Valkai családok bírták, ezeknek védelme alatt békében voltak, majd később, mikor a birtok a Bánffyakra szállt, ezek sem zavarták a velük egyhítt és egynehítt jobbágyaikat, sőt közülök különösen Bánffy Farkas, ki Zentelkén nyaralt,

mint különben az erdélyi reformátusok statua-kezelője, a két egyesült egyházat sokban segítette. A pap és a kántor tarthatás végett a felső malom szombati vámját ezek javadalmazására átengedte. Igyekeztek is a kalotaszentkirályiak a zentelki udvarnak mindenekben kedvét megnyerni előzőkenységük által. Az udvart és jobbágysáit magukhoz édesgetni, kapcsolni s még az Urasztalanál való megjelenésnél is elsőséget engedtek nekik.

Nem így a másik birtokos.

A Valkai családnak 1731-ben történt magvaszakadásával minden javai a fiskeura szálltak, amelytől inscriptio útján azt a Jósika család nyert el. Ezen katolikus családnak tagjai mindent elkövettek jobbágyság megtérítésére, udvari katolikus papot hozattak, harangokat öntött s jobbágyságokat büntetés terhe alatt kápolnájukban járni erőltették s a magyarókeréki hívek református hitben megmaradtak, egyedül a kalotaszentkirályi birtokos nemességnek, kik közül többen befolyásos megyei hivatalnokok, alispánok, szolgabírók, pénztárnokok, assessorok voltak, köszönhető akik a hitben meggyengült zentelki hitrokonokat bátorították, oltalmazták s érdekükben a hatalmas Jósikákkal is szembe mertek szállani. A magyarókerékiek tömegesen avertáltak s csak a különben is csekély papi bérnek felére való csökkenése által tudta őket ismét egy szentkirályi nemes, Zámbo, a református hitben megtartani.”

A múlt századokban a templom mellett a falu másik neves épülete a Bánffy kastély volt, mely Zentelke észak-nyugati szélén állott. Trianon után, az 1921-es földreformot követően a '30-as években lebontották, és a környező román falvakba széthordták, ahol építkeztek belőle. Sikertelenül annyira széthordani, és eltüntetni (a kondukátor által megálmodott faluromboláshoz híven), hogy a helyszínen semmi sem maradt belőle. Pedig nem volt az akármilyen épület, ha már az 1715-ben történt leltározásnál (az elkészítésénél közreműködtek Zilahy Márton és Gyarmati István nemes személyek) a következő olvasható a Bánffy család levéltárában:

A zentelkei Bánffy-kastély

Bánffy Farkas összes javainak urbáriumma

A zentelkei udvarház

Kétszegbe van kőből rakva, jó erős kőfallal környülvéve, héjazatja pediglen egészen jó zsendelyes.

Vagyon az udvarnak napkelet felől, kétfelé nyíló jó deszkás kapuja, melynek vannak vassarkai bevederekkel, retesz, reteszfüvel, melyen békó-lakat áll. A kapu felett vagyon friss, zsendelyes galambház.

Vagyon a kapu mellett belől, bal kéz felől két istálló, az egyik borona fenyőfákból rakva, jó padolással, az másiknak pediglen sövényből font oldala.

Vagyon a kapu mellett jobb kéz felől friss, kőből rakott konyha, melynek egyik részében az szén alatt vagyon egy tömlő, a másik részében pediglen szakácsok háza, abban kemence.

Vagyon a konyhán túl, az házak végiben egy derék hintőszén. Vagyon az házak alatt bat részben való pince az pincének külső jó, erős tölgyfa deszkából való, annak fasarkai erős retesze, reteszfüje, melyen jó erős lakat áll.

Vagyon az pincetorka felett szép, kőből rakott tornác, mely tornác-bemennén, vagyon az sötét nagypalota, melynek egyik ajtaja szolgál az sü-

tőházba. Az sütőház mellett vagyon két friss, kőből rakott bolt, az egyikben vagyon jó kemence. Mindeniknek ablakai jó, bérlett fenyődeszkából való ajtók, vassarkai, bevederei, kilincse és vas fordítója. A belső boltnak ajtaján vagyon retesz reteszfüvel, melyen lakat áll. Vagyon az sütőház mellett egy kis bolt, amellet salvo honore dicto, kamaraszék.

Ezen sütőházból nyílik ajtó az mosóházra, az ajtónak vassarkai, bevederei, kilincse és zárocskája. Vagyon itt kemence és egy ablak. Ezen házból nyílik igen szép gyontáros, bérlett ajtó az leányok házában, melynek egyik ajtaja nyílik az nagypalotára, a másik ajtaja pediglen az asszony ö-nagysága házára. Minden ajtók igen szép gyontárosok, vassarkok és bevederek, kilincsek és fogantyújuk. Padlása szép, írott s festett deszkákából való. Vagyon ebben az házban jó kemence, egy deszkaágy, egy bitván asztal lábstól, négy jó karszék.

Lévén ezen túl az asszony ö-nagysága háza, melyben vagyon basonló kemence, egy jó deszkaágy, egy asztal lábstól, két fogasocska. Vagyon ennek két üres ablaka, padlása szép festett és írott. Az ház földé pádimentumos. Vagyon ezen háznak oldalkamarája; annak is bérlett ajtaja, vassarkai, bevederei, retesz, reteszfü rajta. Nyílik egy ajtó, mely igen szép gyontáros, vassarkai, bevederei, kilincse és fogantyúja a nagypalotára.

A nagypalotának vagyon igen szép írott, festett padlása, három üres ablaka, melyékei virágokkal megékesítve. Egyik ajtaja szolgál az sütőpalotára, másik ajtaja pediglen az bolthajtásos házakra. Az ajtók igen szép gyontárosok, vassarkok, bevederek, kilincsek és fogantyújuk.

Bemennén az felső bolthajtásos házban, vagyon szép kerek asztal lábstól, két jó ágy, három egyesszék, egy jó, hosszú pad. Az ház földé pádimentumos. Vagyon jó kemence, jó fűtőjével együtt, két bitván üveges ablak, az harmadik lantorna. Nyílik ezen házból az középső bolthajtásos házra egy fejr, bérlett ajtó.

Az középső bolthajtásos ház is pádimentumos, jó kemence vagyon benne fűtőjével együtt. Két bitván, üveges ablaka. Ezen házból nyílik egy régi, gyontáros ajtó az végső bolthajtásos házba, mely háznak vannak két üres ablakai. Vagyon benne jó kemence, fűtő nélkül. Az szegeletiben vagyon két bolt, azokra nyíló ajtó; annak vassarkai, bevederei, retesz, reteszfü, lakat áll rajta. Vagyon ismét ezen bolthajtásos háznak az udvarra kinyíló ajtaja.

Vagyon az udvarnak a templom felől szép zsendelyes héjazatú nagy ajtaja, melynek vagyon retesze, reteszfüje és erős faszárja.

Vagyon az udvarház mellett jó gyámos és lészás kert, mely veteményeskertnek mondatik. Abban vadnak igen szép meggyfák. Vagyon az udvar előtt falábakra csinált felház.

Malom

Vagyon az udvarház mellett lefolyó patakon felyülcsapó kétkörű malom, melyen most is örölni. Vasai s kerekei alkalmasak. Vagyon egy kis molnárbáz is, abban kemence.

Halastó

Vagyon a malom mellett bitván, régi halastó.

Majorház

Vagyon az udvarházzal általellenben egy contignatio alatt boronából felrótt majorház, melyen vagyon két ház, mindeniknek oldalkamarája. Az egyikben a majorné lakik, abban kemence is vagyon. Vagyon a majorháznál két tehen, szárnyas majorság felesen. Vagyon egy contignatio alatt öt részben sertésnek és szárnyas majorságnak való pajta.

Kertek

Vagyon a majorház mellett tormás- és törökbúzaskert, melyben vadnak szép gyümölcsfák. Vicinusa napkeletről Bánffy György uram önagsága pusztá ház helye, napnyugatról az falu utcája. A majorháznál is vagyon egy veteményeskert, külön részben, de mind a két kert a majorházzal együtt egy telek.

Csűröskert

Vagyon az udvarházon felyül jó lészás s gyámos csűröskert. A csűröskertnek vagyon erős tölgyfa kapuja, azon fenyő levélkapu. A kertebe vagyon egy jó csűr.

Vagyon a csűröskert mellett vadaskert és szép gyümölcsöskert külön-külön részekben szakasztva. A gyümölcsöskertben vagyon egy bolthajtásos pusztá pince, fedél nélkül

Valószínű, hogy a XVIII. és a XIX. században történelmünk több nevezetes és híres személyiségei megfordulhatott a kastélyban, mint ahogy lakója volt Bánffy Dénesné Báthory Anna is. Aztán 1848 novemberében hírhedt lakói is voltak, mint arra egy másik kortárs, Gyarmaty Zsigáné is visszaemlékezik, a múlt század végén, mikor az újjáépített kastélyról ír:

„Uj-Remetének is Zentelkének is az új királyi ajtonálló-mester és zászlós úr, gróf Bánffy György az ura.

Az igazán kék hegyek között, fiatal fenyők üde zöld környezetéből tömören emelkedik ki a szép zentelki kastély, melynek ablakaiból oly gyönyörű a kilátás. A ki onnan néz szét a tájra, az aztán megérti, hogy miért dicsérik annyit Kalotaszeg vidékét.

A kastélyt gróf Bánffy György gubernátor építette a bonczidai kastéllyal egy időtájt. Később a Jósika bárók tulajdona lett. A forradalom alatt, mikor a páros falut, Szentkirályt és Zentelkét hamuvá égette a havasokról lerontó oláh tömeg, a kastélyban is mindent feldúlt: a pincékben patak módjára folyt a régi borok arany nedve, a termekben pedig lándzsákkal feszegették le a falak híres freskóit, s mikor már a vad tömeg dübe mindent összerombolt, akkor tüzet adott a kastélynak. Néhány évig fedél nélkül állt a nagy épület, s így összhangban volt az elpusztult kettős faluval. Később a Jósika bárók befedették és az itt lakó Jósikák közül az utolsó, br. Jósika Samu a jelenlegi miniszter lakhatóvá tette az alsó részt és rendbe hozta a regényes fekvésű gyönyörű kertet.

Az utóbbi időkben ismét bánffy-birtok lett Zentelke. A nagy építőnek egyenes utóda és névrokona, a mostani tulajdonos, gróf Bánffy György vásárolta vissza ősenek kastélyát, s az összerombolt emelet gyönyörű termeit régi fenyőkbe behegyezte vissza. A múlt évi királylátogatás alatt úri kényelemmel, magyaros vendégszeretettel fogadta vendégeit. A gróf vendége volt Pápay, a kabinetiroda főnöke és a külföldi attaché.

Ez a tömör szép kastély emeleti pompás termeinek páratlan kilátásával, a földszint kalotaszegi szobájával és regényes fekvésű kertjével nagyon, nagyon szép.”

Ma mikor egyre nagyobb hangsúlyt kap a nemzetközi politikában a régiók kapcsolatának fontossága, mikor egyre jobban virágzik településünkön a faluturizmus, akkor sajnálhatjuk csak igazán a Trianon utáni új hatalom művészet és építészet iránti közönyét netalán ellenszenvét.

Nem sok hiányzott, hogy a XVIII. század végén az ikertelepülés gyásznapokat áljen át. Az 1784-es Horea vezette parasztlázadás pusztítása épp, hogy elkerülte a falut, ami elsősorban Csáki János Kolozs vármegyei főispán gyors intézkedésének köszönhető. Részlet a „Mezőségi (?) Névtelen: Tekintetes nemes Kolos vármegye nemes rendjének az oláh támadás alkalmatosságával Táborba lett szállásoknak rövid, de igaz leírása: – Hora elküldötte volna némely megbítt embereit Bánfi Hunyad körül való némely helységekbe, hogy azok oly készen legyenek, hogy Hora maga is ottan a Szent Katalin napi vásárkor meg fog jellelni, és így újabb erővel magokat egybecsatolván, az Almás és Egregy folyó vízei mellett lemenvén folytassák pusztításokat... Az Onyetz Gábrilla spion kezesei, úgymint Plese Ignat, Hajduk Péter, Bolos Von és Robotin, megbíttatván és examináltatván Bánfi Hunyadon, amidőn visszaérkeztek albakról másodrendben úgymint 26-dik 9-bris, igaz lelkek szerint azt beszéllették, hogy az albáki és az ott körül lakó tolvaj oláhok közönségesen azt mondták nékiek, hogy 24-dik 9-bris már ők az Hóra vezérleése alatt elfjöttek volt Albákon innét Szüpt Petrásza nevezetű völgybe, oly feltett szándékkal, hogy a Bánfi Hunyadi Katalin-vásárra üssenek, szálljanak pedig bé Zentelkére és Kalota Szent Királyra a pusztítás végett, de megírték nékiek azt a hírt, hogy Bánfi Hunyadra és a körül való helységekbe már beszállattak a nemesek, melyen megrettenvén ismét visszatértenek.” (A Horea vezette 1784. évi parasztfelkelés a források tükrében. A forrásokat összegyűjtötte Nicolae Edroiu, Magyarai András, Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1984.)

Érdekes következtetéseket vonhatunk le az Erdélyben 1820-21-ben megtartott jobbágyösszeírás kapcsán. Nemcsak azt tudhatjuk meg, hogy kik voltak a földbirtokosai, de értesülhetünk a jobbágyok és zselérek számáról, valamint ezek kötelezettségeiről. Ezt elemezve következtetni tudunk Kalotaszentkirály-Zentelke la-

koinak számára az említett időszakban. Nézzük, mit jegyeztek fel Zentelkéről.

„1820-ik esztendő április hónapjának 25-ikén Nemes Kolos Vármegyében Zentelkén kezdődvén az urbarialis conscriptio Sombori István és Kabos János erequens magistratualis conscriptorok által.

Jelen voltak a földes uraságok részéről.

- a.) A Mgos L. B. Bánffy Familia részéről közönségesen inspector Ttes Endes Ferencz úr.
- b.) K. Gubernator Gróf Bánffy György úr eő Ex-iája részéről udvarbíró Szpéteri Kristof és Jeremiás Imre urak.
- c.) L. B. és Gublis Consiliaricus Bánffy László úr eő Nga. részéről udvarbíró Horváth Dániel úr
- d.) L. B. Bánffy Pál úr eő Nga. részéről udvarbíró Boros Gábor úr.
- e.) L. B. Bánffy Elek úr eő Nga részéről udvarbíró Eperjesi Sándor úr.

Helységbéli bírák és lakosok voltak az alább megnevezendők, a kiket és a formulare szerint megeskertvén, vallanak e következőekben.

Az 1-ső kérdésre: Valyon és minémű urbarium vagyon ma folyamatban és mióta hozatott bé?

Urbarium nálunk tudunkra nintsen, nem is volt soba.

A 2-ikra: A hol semmi urbarium most nintsen, a szolgálatok a parasztoktól az azok éránt költ egyezések szerint vétettek é fel, vagy pedig a bé vett szokás szerint? Az efféle szokás vagy pedig az éránt költ egyezések mitől fogva kezdettek és vétettek bé? Valyon a mostani contractusok, vagy urbariumok előtt mások nem voltanak é? És ha voltak, azok milyenek voltak és a mostani kötelezésbéli szokás mikor kezdődött el?...

Mint hogy semmi egyezés és contractusról nem tudunk semmit, tebát csak a bé vett szokás szerint tesszük a szolgálatot.

tiszta és elegyes őszi búza, rozs és minden nemű tavaszi gabona. Határunkat két marhával teljességgel nem művelhetjük.

Rétjeink jók. Vagynak egy negyed részét ugyan a vízfakadás gyakran elmosza, de közakarattal ezen segíteni lehetne. Sarjút is kaszálhatunk rajtok, két marha hízatalásra jó szénát terem, egy harmad része veresége miatt csikófarkas és sáros. Vagynak széna füveink is.

Vásár magában helységünkben ugyan nem esik, de jó vásáros helyeink itt közel elegendők vagynak. U. M.:

Bánffy Hunyad helységinktől fél orányira ahol minden terméseinket marháinkat s egyéb pénzt tehetőket esztendőnként 6. országos és minden héten 1 heti vásárokon kész pénzen el adhattunk, és minden szükségeseinket magunk számára megszerezhetünk; A körül lévő havasokról oda minden épületekre és mesterségre való fákat vihetünk és eladhattunk. Uttya könnyű vagyon hasonló jó vásáros hely ehhez.

Feketető ahol a többeken felül nevezetes marha vásárok esnek tőlünk egy Státiónyi távolságra fekszik. Uttya a majd be végzett rakott út, gyakran kereskedhetünk és könnyen jó...

Kolosvárt mely van helységinktől két statiora, uttya nagyobb része rakott és

K. Monostoron ez is hasonlólag hozzánk 2 statio. Uttya a kolosvári út.

N. Váradon is jól kereskedhetik akinek, modgya van fuvarozással deszkát zsendelyt és egyéb épületekre valokat ott jól el lehet adni, és visszaterít is lehet jó bérért hozni. Fekszik négy s fél statiora uttya jó rakott út.

Vagynak még körülettiünk ezeken kívül még több jó vásáros helyek.

N. Almás, N. Sombor, MGyMonostor, Abrud, Gyalu, Zilah és Kraszna. Ezek közül a legközelebb valokba fél nap alatt a legmesszebb valokba más fél nap alatt a gyalog ember elmehet.

Legelő helyünk tehenek, vágó marhák, tulkok és borjúk tartására és hízatalására elegendő vagyon, a kaszálás előtt is. Ökör tilalmast is minden esztendőben tartunk; melyet váltólag szakasztunk ki a nyomásból. A nyomáson kívül még vagyon legelőnk az úgynevezett Lapis bérzen. Az uraságnak határunkban nintsen tiltott erdeje ennél fogva csak a megírtakban legeltetünk, tartunk kevés lovakat. Vagyon Ökör csordánk, tehen és bornyú csordánk, juh és sertés nyájunk.

Itató helyeink számosak és jók vagynak.

Épületre való erdők nintsen de szakaszt ki az uraság a magából tüzelni és marhalegeltetni való erdőt a Lapis bérzen. Robbotánkon kívül taxxa szín alatt negyven nap tenyérrel való szolgálatért melyet az egész közösség közönségesen prestálja.

Vagyon ezen kívül egy bokros, vesszős erdeje melyet az irtóványnak nevezzük. Ebből kertelni való és tűzi fát bordatunk több hasznát is lehetne venni ezt az uraság is használja.

A szomszéd határokon különösen a Mgos. familia erdejében az idegenek előtt való elsőbbséggel és azoknál valamivel oltsóban makkoltathatunk.

Királyi tízed nálunk nem volt és az uraságot sem tudjuk, hogy arról árendát fizetett volna valaha.

Gyümölcsösünk belső telkeinken vagyon ahol ha az idő viszonytárgya nem árt komlónk és gyümöltsiünk bőven terem, káposztás és egyéb veteményes kertjeink is ott vagynak.

Erdők lévén nádos helyre szükségünk nintsen.

Só kamara Bhunyadon hozzánk fél orányira vagyon abhoz az akna három statio, uttya nagyobb része rakott a többi is készülendő menő utunkban is terhet vihetünk és különösen Kolosvárt az ilyen alkalmatossággal épületre való havasi fáinkat kész pénzért jól el adhattunk. Hunyadról hasonló úton Élesdig a só hordásból pénzt nyerhetünk, ezeken kívül akinek, modgya van szekerevégre járn, érkeznek hozzánk M. országról kereskedő portékák, bor és szükség idején gabona terhek, fuvarosságból könnyen pénzt szerezhet. Deszkával és lészal melyeket a szomszéd havasokról oltsón meg szerezhetünk. N. Váradig, Kolosvárig sőt más helyeken is jutalmason kereskedünk, és kész pénzt nyerhetünk. A korcsomárlás is meg vagyon nálunk Sz. Mihály naptól fogva karátsónig engedve, melyből mind az helység közönségesen mind külön külön hasznat vehetünk.

Ványoló és fűrészt malmok számosak vagynak a környékbe vagyon Bhunyadon egy kinyitott kereskedő bolt. Vagynak ugyan ott és helyeinkben is asztalos és kerek mester emberek, szabók és szűtsők. A szomszéd Körös vizén akinek, tettszik, tutajjal kereskedhetik. Szomszédágunkban Farnason, Bikalon meglehetősen jó bor termő szőlő begyek vagynak. B. Hunyadon valamivel alább való, a legtávolabb lévő ezek közül két orányira van tőlünk. Ezen helyeken napszámsággal pénzt szerezhetünk.

Meszet a szomszédban Marótlakán elegendőt kapunk. Múmagunk ott a meszet nem égettük hanem bordgyuk különösen a vármegye számára vékáját egy pénzért. Kender áztatóink jók és elegendők vannak. A helységben vagyon Mgos. G. és K. Gubernátor Bánffy György úr eö Ex. iájának egy két körű malma, úgy B. Bánffy Pál úr és Nságának, ebbe szükségét nem látunk.

Maleficium helységünkben nintsen.

Az 5-ikre: Egy egész telken lakó colonusnak bány és milyen szántó földgyei és kaszáló réttyei vannak és mindenik bold föld bány bétsi mérőjű? és valyon a kaszáló réteken lehet é sarjut kaszálni?

A colonusoknak mind belső mind külső fölgyeik különbözők és erdélyi vékával élven és a földek férőjét árral számlálón sem a bétsi mérő sem a bold földnek mennyiségét nem tudgyuk, következőleg azt sem tudbattyuk bány bétsi mérő mégyen egy bold földbe. A damosi és alsó fordulónak része jó, a botsinak fele jó, a többi része sovány, sarjut tétyeinknek egy részin kaszálunk, földjeinket az uraságok nem változtatták.

Az 6-ikre: Eddig elé külön külön minden szolgáló ember hány napi szolgálatot tett? és azokat bány jármos marhával tette? továbbá az ők jöretelek és menetelek feltudottak szolgálattokba, vagy nem?

A mű szolgálatunk az egész helységben a régi szokás szerint egyformán vagyon. Minden colonus szolgál egy héten három napot kinek modgya van marhával maga erején, kinek nints czimborál a marhátlanok tenyérrel. Szántásra is kinek modgya van négy ökörrel kinek nints kettővel mégyen a robottára.

Az 7-ikre: Valyon az urbaniális tized és Dézsmát vagy a hol adig is szokásba volt a kilenczed. mióta és nevezett szántó mikből adatott és valyon ezen tized vagy kilenczed adása ezen vármegyében lévő más uradalmokban szokásban vagyon é? E felett a parasztok azon kívül más (tartósábeli adományok) színe alatt eddig elé a földes uraknak esztendőnként mit adtanak? és nevezetesen az amit a földes úr alatt a szín alatt kész pénzül, vagy naturákban tőlük fel vett, miből állott?

A Mgos G. és K. Gubernator Bánffy György úr eö Ez iája részére szolgálók adtak tizedet minden mezéi termésből u. m: Búzából, rosból, árpá-

ból, török búzából, zabból, alakorból, törkölyből, borsóból lentséből babból paszulyból és kenderből. nem értődvén ide a kerti vetemények. Méhből, jubból ketskéből is dézsmáltunk egyébből nem és ezt örökké így értük.

A Mgos L. Báro Bánffy László és Pál úr eö Nsgok colonusi úgy a L. Báro Bánffy Elek úr eö Nsga részin lévő is mindenekben az elsőbkekhez hasonlólág dézsmáltunk eleinktől reánk maradt szokásnál fogva, hogy más helységekben miképpen dézsmálnak mi arra nem ügyeltünk. A még mondottakon kívül mű semmi szín alatt egyéb adománt nem adtunk.

A 8-ikre: Ezen helységekben hány pusztá telkek vannak? azok miolta mi okból és ki által használtattak?

Pusztá telek egész helységünkben egy sintsen.

A 9-ikre: Valyon a szolgáló emberek az erdőket úgy kaszálbattyák é, hogy abból kereskedhessenek is, és továbbá az uraságnak az helység batáron kívül lévő erdejét használbattyák é? Végre a telkeknek szabad el adása és vérese szokásban van é?

Erdőink nem lévén arra való az erdőlést kereskedésre nem használbattyuk. A Mgos. földes uraság más batáron lévő erdejét kérelemmel épületre ingyen használbattyuk. Különösen segíteni szoktak a keletzeli erdőből fenyő fával a Pargetből és Oszolyból tölgyfával épületre ingyen, de kereskedésre nem vagyunk szabadok vele. A telekkel szabad eladása és vérese nálunk helységgel nem volt és nem szabad most is és soha szokásba nem volt.

Coloni Excell. C. R. Gubernatoris Georgii Bánffy (Ezután következik a jobbágyok felsorolása).

Coloni (jobbágyok); Varga János, Bálint István, Vintze Ferencz, Id. Lovász Márton, Ifj. Lovász Márton, Lovász Nagy András, Bálint György, Huszár Pál, Bálint János, Rigó Pál, Ifj. Lovász István, Lovász Ferencz, Id. Lovász István, Varga György, Rigó Theodor, Rigó János.

Inquilinus (zsellér): Kováts György.

Subinquinini (telek nélküli zsellér): Rigó Péter, Ifj. Lovász András, Közép Lovász András, Rigó Gábor.

Coloni ill: L. B. Ladislai Bánffy.

Ifj. Vintze István, Okos János, Özvegy Okos Pálné, Vintze György, Vintze András, Vintze Pál, Balás János, Vintze András, Vintze Márton, Vintze János.

Coloni ill: L. B. Pauli Bánffy.

Id. Vintze István, Vintze Gáspár, Okos István, Rigó Pál, Ifj Okos János, Péter Márton, Póka Ferentz, Id. Vintze János.

Telek nélküli zsellér: Péter István.

Coloni ill: L. B. Aleric Bánffy.

Ifj. Kiss Pál, Kiss Andrásné, Benk Pál, Benk István, Id. Kiss Pál, Kiss Péter, Benk György, Kiss Márton, Kiss János.

(Végül van egy összesítés mely szerint van 43 jobbágy család, 1 zsellér és 5 telek nélküli zsellér család Zentelkén).

Felesküdt biráknak és parasztoznak nevei:

Vincze István	belység bírāja
Kis Márton, Vincze Gáspár,	
Vincze György, Özv. Vincze István,	
Okos János	birák
Bálint György, Huszár Pál,	
Vincze Ferencz, Id. Okos János,	
Id. Vincze János, Rigó György	
Kis Pál, Benk István	öreg

Hogy ezen vallomások általunk lelki esméretünk és szerént anyai magyar nyelven felvételtek felolvastattak és a felesküdt birák bitünk és öregek által. nem lévén az helységnek pecsétje és mást nem tudván a felesküdt lakosok. Magok kezek vonásokkal megerősítettek usualis petsétünk és subscripti onk által recognoscáhyuk azzal a hozzá adással, hogy a Mgos familia részéről

Fel esküdt Biráknak, és Parasztoknak Neve

Vincze István +	Helgyöz Birája	Öreg
Kis Márton +	Bálint György +	
Vincze Gáspár +	Okos Pál +	
Vincze György +	Vincze Ferencz +	
Öz. Vincze István +	Id. Okos János +	
Okos János +	Id. Vincze János +	
	Rigó György +	
	Kis Pál +	
	Benk István +	

Hogy ezen Vallomások általunk lelki esméretünk és hi-
vünk szerint Magyar Nyelven felvételtek fel-
olvastattak és a fel esküdt Birák és Öregek által. Nem
lévén az helységnek pecsétje és mást nem tudván a
fel esküdt lakosok. Magok kezek vonásokkal megerősít-
ettek usualis petsétünk és subscripti onk által
recognoscáhyuk, azzal a hozzá adással, hogy a Mgos
familia részéről jelen lévő személyeknek semmi oly
nevezetes reflexioja nem voltanak, melyeket
szükségnek ítélünk volna ide be írni.
Zentelke die 1. Juny Anno 1820

Sombori István és Kabos János
Mind ketten kinevezett urbarialis conscriptores.

jelen lévő személyeknek semmi oly nevezetes reflexioja nem voltanak, melyeket
szükségnek ítélünk volna ide be írni.

Sígnál Zentelke die 1. Juny Anno 1820.

Sombori István

és

Kabos János

mindketten kinevezett urbarialis conscriptores.

1820-ik esztendőben június hónapjának 2-kán Nemes Kolos Vár-
megyében K. Sz. Királyt kezdődővén az urbarialis Conscriptio Sombori István
és Kabos János Egzekvens Magisztratualis Conscriptorok által.

Jelen voltak a Földes Uraságok részéről:

- a.) K. Gubernátor Gróf Bánffy György Úr ö Ezlája részéről Arenda-
tor Sz Péteri Kristóff
- b.) L. Báró és Gubernialis Confilianus Bánffy László Úr ö Maga ré-
széről Udvar Bíró Horváth Dániel Úr.
- c.) Tekintetes Zámbo Antal Úr.
- d.) T. Zámbo Sándor Úr.
- e.) T. Zámbo Elek Úr.
- f.) T. Gyarmathi Dénes Úr.
- g.) T. Néb Úr
- h.) T. Endes Ferencz Úr.

Helységheli bírák és parasztok voltak é következők, kiket a
formulare szerént megesketvén, vallának é következőkben:

Az 1-ső kérdésre: Vallyon és minémű Urbarialis szolgálat vagy-
ma folyamatba, és az miolta hozatott bé?

Urbarium nállunk nintsen, nem is ballottuk, hogy lett volna soba.

2-ikra: Az hol pedig most urbarium nintsen a szolgálatok adásaik-
ból az azok eránt költ eggyezések szerént vétessék é fel? Vagy pedig a bé vett
szokás szerént? az efféle szokás vagy pedig az eránt költ eggyezések mitől
fogva kezdődtek és vétettek bé? Vallyon a mostani Contractusok vagy Urba-
riumok előbb mások nem voltak é? és ha voltak azok millyenek volta-
nak? és a mostani kötelezésbéli szokás mikor kezdődött el.

Nállunk semmi eggyezés és Contractus nintsen a szolgálatokat a ré-
gi szokás szerént tesszük.

3-ikra: Az hol semmi Urbarium vagy eggyezés nintsen a bé vett
szokás szerént való adózások és szolgálások miben állanak? és azok mikor
s mi móddal hozattak bé?

A mi régi szokás szerént való pressarionk áll egyendiünként ezekből.

G. Bánffy György Úr ö Exlja részén lévő Colonussok adnak 3 tyu-
kot 30 tojást 1 véka füst zabot minden két vágó marbatól 1 véka vonó zabot
és 1 knpa vaját.

B. Bánffy László Úr részén valók 3. tyukot 30 tojást 1 véka zabot a
désma zabot megváltjuk 1 véka zabbal fonnak minden esztendőben 3 fontot
és szőnek 12 singet.

B. Bánffy Pál úr Colonussi adnak 3 tyukot 30 tojást füst zabot 1
vékát, a zab detsmát megváltjuk 1 véka zabbal 3 fontot fonnak és szőnek
12 singet.

T. Zámbo Antal Úr emberei 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot.

Zámbo Elek Úr részén valók 3 tyukot és 30 tojást fonnak 3 fontot
vagy 25 singet szőnek.

Zámbo Sándor Úr emberei 2 tyukot és 20 tojást.

Zámbo Ferencné Asszony részén 2 tyukot 30 tojást 3 fontot fonnak és sző-
nek 25 singet.

Zámbo Lajos árvái részére 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot és
szőnek 12 singet.

Zámbo Krisztina Sombori Lajosné emberei 1 tyukot 10 tojást fon-
nak 3 fontot és szőnek 10 singet.

Mlós Horváth Dániel Úr Colonussi nem adnak – fonnak 3 fontot.

Mohai István Úr emberei semmi Daciát nem adnak.

Horváth Dániel Úr emberei adnak 10 tojást 1 tyukot 3 fontot fon-
nak és szőnek 20 singet.

Székelly Moyses Úr emberei nem adnak semmi Daciát.

Guthi Krisztina successorai emberei nem adnak semmit.

Pállfalvi Elek Úr emberei nem adnak Daciát.

A Kiszelly Farkas Úr és Kiszelly László árvái részére adnak 2
tyukot 20 tojást és 3. fontot fonnak.

Gyarmathi Dénes Úr részére adnak 2 tyukot 20 tojást 3 fontot
fonnak és szőnek 10 singet.

Endes Ferencz Úr részére nem adnak Daciát.

Gyarmathi Sándor Úr s Ferencz részére 2 tyukot 20 tojást 3 fontot
fonnak és 10 singet szőnek.

Néb successorai részére nem adnak Daciát.

Gergelly Dénes Úrnak adnak 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot
szőnek 10 singet.

Kajsa István Úrnak adnak 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot és
szőnek 10 singet.

Zajj István Úr embere nem ád Daciát.

Viski Márton Uré semmit sem ád.

A Communitas in concreto szolgál az uraságnak egy egy napos gyalog szerrel minden gazda azon földes Urnak a kié a falua bíró olyh móddal pedig hogy a falus bíró azon esztendőben az Urának semmit nem szolgál és semmi egyéb Daciákat nem ad.

A zentelkei kimutatáshoz hasonlóan folytatódnak a kérdések a határra, termésre vásárophelyekre stb. De miután hasonlóak a válaszok nem tartom lényegesnek ismét felsorolni.

[illegible][illegible]

Calluna vulgaris
Common heath, in the mountains
fig. 1. *Calluna vulgaris*

Alt. Edelst. Hens. Edelst.
 now papuathatant: a' Fildes the
 S'ysueba' Mendy's Kilembi
 Valtor es. t. 266. ~~266~~ ~~266~~
 holonathatay. L'mi
 amiait. 266. 266. 266. 266.
 A' Fildes. 266. 266. 266. 266.
 lumb. 266. 266. 266. 266.
 es. 266. 266. 266. 266.

A Gel- & Salz-Birak is Salzprob. Pers.

Per János, Kellység Bróker

<u>Estimulos</u>		<u>Örsek</u>	
Ágoston Mihály	1	Matyás György	1
Péteri András	7	Pomácz Bal.	1
Bécs György	7	Bécs András	1
Kisváros György	1	Bécs János	7
Pere András	7	Máté János	1
		Kisváros János	1

[illegible]

A nagy pusztítás

A település eddig ismert legnagyobb pusztítását és pusztulását 1848 novemberében szenvedte el. Ekkor a forradalom és szabadságharc nemzetiségi villongásai a két települést nagyon súlyosan, szinte végzetesen érintették.

Miután Jelasics támadó szándékkal átlépte Magyarország határát és a szeptemberi balázsfalvi nagygyűlésen az erdélyi románok a Habsburg ház mellé álltak, a magyarság egyszerre többfrontos védekezésre kényszerült. Erdélyben a románok és szászok támogatását is élvező Puchner generális támadásba lendült, és a magyar forradalmi csapatok őszire viasszaszorultak Erdély nyugati határához. Kolozsvár kardcsapás nélküli feladását követően a magyar csapatok a Királyhágónál vetették meg lábukat. Így Kalotaszeg Felszeg része az első arcvonalba került. Ily előzmények után az érzékelhető veszélyt látva fordult Vay Miklóshoz, Erdély királyi biztosához Kalotaszentkirály-Zentelke védelmében Berzenczey őrnagy:

Nagy Méltóságú Királyi Biztos Úr!

Folyó év november hó 6-káról küldött hivatalos parancsolatai Nagy Méltóságodnak az 1958 szám alatt köszönettel vettem. De már ezen rendelkezés vétele előtt biztos hírek és kémeim által értesítve lévén az oláhok megrohanási szándékokról a következőleg rendelkeztem. A mákói és egeresi századokat M. Monostor és Valkó fedezésére a K. Szentkirályi századot pedig ezekkel érintkezésbe tettem - mire biteles hírek érkeztek, hogy az ellenség Nagy Kalotára beérkezett s már Szentkirályra is bevarandó. Én siettem a becsületes magyar helységet e vad rohamtól megmenteni, és a hunyadi 1-ső bikali és soboki századokkal ki is indultam délután 3 órakor K. Szentkirályra hol semmi veszélyt nem látva, a szentkirályi réten Kalotával átellenbe táborba szállottam, és az egész helységet elő örökekel elláttam. De fájdalom a mákói és egeresi század, melynek Kalota felé kellett volna nyomulni rendelésem szerint, hogy az ellenség körül zárassék elbagyta állásait B. Hunyadra

vonva ki magát - úgy a hunyadi első század is. Már várom a Biharból érkező 446. számból honvédeket kiknek segítségek nélkül a sokkal nagyobb számból álló csapatok csaknem fegyvertelen sereggel megtámadnom lehetetlen, annnyival is inkább, hogy az ellenség az eddig neutrális Kalotára vonta ki magát. Esedezem azért Nagy Méltóságodnak méltoszon sürgönyileg e honvédcapat parancsnokságának rendelkezni, hogy ily veszélyes állásba maradjanak e vidéken míg az ellenséget elzárva szegény magyar helységeinket a végpusztulástól megmentsük. Addig is míg e tisztelt parancsolat megjöhetne a megérkezett honvédek és az almási és körösfői századot indítom Kalota ellen, hogy még ma vagy holnap szélyel verhessem e rabló csordát. Ugyancsak az 1958-ik szám alatt küldött parancsolatját Gyarmathy Sándor segéd tisztemmel megtettem s a leggyorsabb elszállításokra Kolozsvárra ment is 200 előfogat. Az inneni tovább szállításokat valamint élelmezéseket a jelenleg itten lévő Fő Bíró Újvári Károlynak felelet terbe alatt megrendeltem. A Monostor és Csúcsa helységekhöz intézett tribuni felszólításokat ide mellékelve tisztelettel küldöm.

Bánfi Hunyad 7-ik Nov. 848.

*Berzenczei Antal
őrnagy*

Nos hogy a következő napokban mi történt, azt a kortárs koronatanú id. Kilyén Ferenc akkori magyarvalkói lelkész a református egyház anyakönyvének 44-ik lapján így írta le, mely megjelent 1892-ben a *Történelmi Lapok 1848-49* című kiadványban Mihálcz Elek közreadásában:

Borzasztólag emlékeztetes esemény

1848 év november hó 6-ik napján az alháki oláh rablócsorda nébány oláh pap és 3 rablófőnök vezérletük alatt a havasról lerohanván, itten e helységben is tetemes károkat okoztak, az udvart, a perceptorai házát mindentől kirabolták, mi nekik megtetszett, kivált a perceptorai házból pénzt is sokat vittek el; a mit el nem vihettek vagy vinni sem akartak, azt az utánuk tóduló falusi tolvajok bordták el. A helységhez tartozó mindenik ma-

lomból a vasakat az utolsó szegig elvitték, némelyiknek gerendáját elvitték, a követ összetörték, a malombázakban talált minden gúnyaneműt elvitték, 7 kövér sertést is elraboltak és megölték. Ezeket mind 6-án éjjel kivitték, a házak felverésén kívül, mert azt 7-én fényes nappal vitték véghez. Vezetőjük voltak e helység (M. Valkó) két gonoszlelkű oláh lakosai: Kálma Gyorgyika és id. Forczuj Tagyer. Atkozott legyen még emlékezetük is!

Ugyan 7-én déltájban megindult az egész haramiatábor, mely már akkor a körülfekvő oláh falukból, sőt még magyarokból is – mert ezeket felgyújtással fenyegették – igen nagyra nekedett volt. Felvonultak a boci begyre, onnét este felé leszálltak a kalotaszcentkirályi batárra s mind közelebb-közelebb húzódtak a faluboz. Ambár igen számos nemzetőrök gyűltek volt össze a megye felső kerületéből a rablócsorda megzabolozására, mindazon által ez nem sikerült, mert az őrsereg nagyobb része aznap a Malomszeg felől összesereglett és az albákiak által megkezdendő összecsapásra várakozó oláhok eloszlatására – visszaverésére menvén, kiknek nagyobb része szétfutkosott, de a malomszegiek a falu végére összegyűlvén, az őrsereget bevárták, fegyvereiket letették, a bijtogatókat kivallották, hogy a maroslaki pap fia és a kalotai pap fia és a kalotai falushíró lettek volna. Itt az őrsereg sokáig tanácskozára a teendőkről és a malomszegiekkel alkudozára, a havasiak ez alkalmat és távollétet felhasználva, naphaladat táján K.Sz-Királyra rárohantak, gyűjtogatni kezdték szurkos szőszfojtással és a kezükben levő égő szurokkal. Midőn már Sz-Királynak nagyobb része tűzbe és a haramiák által elborítva volt, akkor érkeztek a nemzetőrök SzentKirályra. Egyfelől a tűz, másfelől a nyüzsgő rablók miatt nem volt akkor tanácsos ütközetet próbálni, ambár érkezett volt azon estére 480 fegyveres honvéd Magyarországról, mindazonáltal B-Hunyadra visszatértek s K.-Szt-Király-Zentelkét vesztére bagyták.

A rémitő tűz, a körül-belül levő falukból odacsődült rablók és maguk a havasiak annyira elpusztították a 2 magyar falut, hogy 2-4 házon kívül (az oláh templom, kántor és 2 oláblakta ház) semmi épület nem maradt. Marháikat, melyeket kivertek, gúnyájukat, mit a tűzből kikapkodtak, a rablók elhajtották csordástul, elvitték rakásostól. Éjjel után, midőn e tűz csaknem mindent megemésztett, a tolvajok megrakodtak, a pokolszülte rablók főnökeikkel bementek a Jósika-udvarba (b. Jósika János osztrák generális birtoka), mely még épen állott, ablakait kivilágították, nagy vigassággal

vacsoráltak, ettek és ittak s mi után ezt is kirabolták, a boros bordók fenekét beütötték, az udvart is felgyújtották, elégették.

A pusztításban és rablásban a kalotaiak, malomszegiek és maroslakiak a havasiakat felülmúlták, mert ezek csak annyit ragadoztak, amennyit egyszer elbirtak, a sentebbi falusiak egész éjszaka bordták a ragadományt s még másnap fényes nappal is üzték e gonosz merényt, melyért sokan odahagyták fogukat és mind a 3 helység tű prédájára tétetett a nemzetőrök által.

A havasi vadcsordák és a hozzájuk került gonosz falusiak azon éjszaka számos magyarokat – kivált nemeseket – öltek meg mindkét nemi, a kiket csak kézre keríthettek. Név szerint: Nagy Sándort nejével a legkegyetlenebb halállal ölték meg s 15 éves leányát rabul vitték (e nő ma is él, most Szakács Sándorné). I. Deési Istvánnét, öreg Kiszehtynét megölték, megégették és sokakat másokat.

Az albáki rablókat vezérelték: Korkis Juon és Darabont Nikolai nevű tanult gonosztevők, kik aztán is mindvégig üzték istentelen mestersegüket: a rablást és gyilkolást.

November 8-án kiindulván az őrsereg és katonaság üldözésükre s a rablófőnökök látva, hogy egyenruhás katonaság is van velük, elszöktek és Mereggyó felé a havasra felmentek. A rablócsorda vezér nélkül látva magát, elkezdett hátrálni, csakhamar megkettőztetett lépésekkel szétoszlani, a havasiak fel a havasra, a körül-belül levő falusiak falujukba takarodtak. Néhányat ugyan útközben ellőttek, de a többiek ez idő szerint megmenekedtek a megérdemelt büntetéstől, de az Isten bosszúálló igazsága utoléri őket, mert az a sok kiontott ártatlan vér, annyi sok száz család sobajtása, könnyhullatása, kik élelem és lakóhely nélkül maradtak télnek idején, lebetetlen hogy bosszúállást ne nyerjen a gonoszok fejére az Isten irgalmasságának királyi székétől.

A mi legjobban fájt az emberi kebelnek, hogy ezen rablócsoport egyik vezetője szamosi Márk Gyorgyi volt, ki is apjával Abrahámmal és nagyobbik fiával állottak a dolog élén. Ők készítettek 2 faágyút vaskarikákkal megkötve, melyből a meggyült szurkos szőszöt szétlődözték az épületekre. Ő szerzett puskaport és más egyéb pusztító szereket. Büntársai voltak az úgynevezett csonkai Balcokiak, Szamosiak, Bélesiek, Gyukuczaiak, kik batárunkon tartják nyáron át marháikat, szénájuknak nagy részét a mi ha-

tárunkon csinálják; kik ha télbe gabonára, pénzre, szénára, szalmára, eczetre, kenderre s akármire szorulnak, helységünk lakosai és a körül-beli lakók fedezzük szükségüket – ha nem éppen ingyen is, de holmi famatériáért, mely nekik szinte semmibe sem került. Fizessen meg az Isten nekik érdemiük szerint!

A két faágyuk a magyar sereg kezébe kerültek. Az esze-veszett csoport látva a katonákat, felejtkezett a 2 ökrös szekérrel lassan vonszolni az ágyúkat, elhagyták ökröstől, szekerstől, melyek aztán a tulajdonos incseli Keresztes Sándor úr kezei közé kerültek. Incselből is rémítő sokat elvittek, elbajtottak, 2 turma juhot a T. Keresztesné és Ráczné asszonyságokét, az elsőből 12, a másiktól 6 béres ökröket, számos lovakat, teheneket, borjúkat. Különösen Rácznétól egy drága ménlovat, melyet maga a vezér foglalt le magának. A pinczékből bordó borokat, szilvóriumot hordókkal vitték ki a Kalota melletti táborba. A 18 ökröt 3 szekérbe fogták s gabonával telt zsákokkal megrakva vitték fel a havasra. Ily pusztítást még a pogány ellenség sem tett, midőn istentelen lábaival hazánk földjét tapodta!

Mint a főnixmadár hamvaiból, újraéled a település

A magyar kormány 1849-ben annak ellenére, hogy Európa két nagyhatalmával harcban állt, mégis mindenre figyelt, és a leégett település segítségére sietett, melyről az alábbi jegyzőkönyvek tanúskodnak:

„Alább írtak adjunk ezen biteles Körlevelünket arról, hogy minekutána ezen Kolos megyében KSzKirály és Zentelke polgárai a rabló olá csorda által merőbe felprédáltattak folyamodtak országos teyhatalmú biztos Csányi László úrhoz azíránt, hogy segedelmeztesse az álladalom által magokat felépíthetése véget, ki is jelen következő kormánybiztos Szentiványi Károly Úr 4361 számú válasza szerint felterjesztést tévén az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz minekutána azon tisztelt bizottmány folyó év március 25-ről 3756 elnöki szám alatt kelt rendelkezésénél fogva a kérelmes két közönség

részére 2000 kétezer pengő rénes forintokat három évre kamat nélküli költsön képpen az álladalmi pénztárból kifizettetni megengedett - ebből következőleg nevezett országos teyhatalmú biztos Szentiványi Károly úr idei június 14-ről 1807 számok alatt megyei kormánybiztos G. Béli Ferenc úrhoz azon rendeletét tette, hogy intézkedjék a nevezett két helységben, hogy a felveendő kölcsönről a szokott rendszabályok értelmében a kölcsönözők kötelezvényt készíttetvén mutassák be az összegek kikaphatásá végett honnan a rendelés meg is tétetvén első alispán Rettegi László úrhoz a fenn kijelölt rendeletek folytán a nevezett első alispán úr idei június 16-ról 929 s ugyan idei július 6-ról 719 számú rendeleteinél fogva melyeket intézett főszolgabíró Mohai Ádám úrhoz folyó 849-ik év július 11-én megjelentünk a nevezett két helységek egyikében KSzKirályt Császár Péter lakásánál akinek épületje a sietőleg közbejött magyar segítség megjelentével csupán egyedül maradt meg az elégtől de nem az össze rablástól :/ ahová is mindkét helységből az említett főszolgabíró úr jelenlétében összehíván mindkét helység szabad és bistokos polgárait minekutána a külön-külön kikérdeztetések után mindnyájan nyilatkoztak, hogy az ajánlott kölcsöni összeget felveszik a két helység 89 számú polgárai között felosztatván a birtok szerint előlegesen értesültek, hogy egy részre az engedményezett adandó összegből esik 22 huszonkét forint és 28 krajcár kivéve egy szegényebb károsodott polgárt kinek 22 huszonkét forint 56 krajcár és így 28 krajcárral pengőben több mégyen nekünk való jobb jobb kezek beadása mellett kötelezték magokat a következőkre:

- 1.) Hogy a kölcsönzött összeg három évi befizetésére az álladalom biztosításául minden belső és külső fekvő javaikat birtokaikat a kölcsönzött összeg kétszeres fedezetéig lekötik és abban az álladalmat be is iktatják aszerint.
- 2.) Hogyha a három év eltelik és nem fizethetnék vagy nem akarnák, mint tulajdon birtokát az álladalom átvehesse vagy vétethesse.

Alól neveinket ide írt hivatalos és biteles bizonyítást teszünk arról, hogy felszólításunk következtében folyó 1849-ik év július hava 12-én megjelentünk ezen Kolos megye közönsége Zentelke nevű helységében és ottan magunk mellé véve Domosi falus bírót és büntösöket u.m. (úgy mint) Márton Márton Bíró, Károly Máté, Király János, Vincze György, Márton György, Vincze Márton és Márton István esküdteket minekutána a fent írt zentelki lakosok

előtt a nevezett bírának és hűtösöknek ugyan a fent írt kötlevelet felolvastuk és megmagyaráztuk a kölcsönző lakosok minden külső és belső vagyonaikban a kölcsönzött összeg kétszeres értékéig főszoigabíró Mohai Ádám urat, mint e tárgyban az álladalom képviselőjét és így az álladalmat ünnepélyesen be is iktattuk.

Azt következőleg a fent írt bírák és hűtösökkel átmentünk K. Szentkirályra és ottan is a kölcsönző lakosok jelenlétében s a nevezett bírák és hűtösök előtt mindenik Kölcsönzőnek külön külön mint belső mint külső fekvő javaikban a már megnevezett főszoigabíró Mohai Ádám urat mint e tárgyban az álladalom képviselőjét s általa az aladalmat hasonló ünnepélyességgel beiktattuk a kölcsönzött összeg kétszeres értékéig az ezen kötlevélben kijelölt kölcsönök ugyan kijelölt az álladalmi birtokban mindkét behétségbelieket által is adtuk és jelen levelünkben a neveket e tárgybeli álladalmi biztos főszoigabíró Mohai Ádám úr az álladalom nevében mindkét behétségbeli kölcsönző polgároknak három évre még a kölcsön megfizettetetik általok csakis hasznóvétel végett, mint álladalom tulajdonát adta által. – K elt a fent írt behétségben és időben.

Kabos Gergely

Fazakas István alszoigabíró, esküdt

Mely illetén lekötelezések mellett a kölcsönzők nevei és a kölcsönzött összeg ide alább általunk beiratván ezen kötlevél bővebb megerősítéséül minden kölcsönző maga neve elibe tulajdon keze kezevonását tette, és mi is azon kötlevelet tulajdon neveink aláírása és szokott pecséteink reá tétele mellett jövődöre nézve kiállunk igaz bitünk szerint a fent írt helyen és időben.

A falu újjáépítéséről elég hiteles képet kaphatunk Vincze Ferenc (1856-1939) nyugdíjas igazgató tanító 1929-ben írt falutörténetében. Igaz, hogy Kós Károly az iromány történelmi hitelességet felületesnek tartja, de úgy gondolom, hogy ez a korábbi századokra vonatkozhat, hisz az idézett részt a szerző közvetlen a szemtanúktól hallhatta:

„A falu egészen porrá éget, mely alkalommal a református papilak is leégett, minden irománya a lángok martaléka lett. Az elmenekült lakosság

másnap visszatért s sírva nézte, volt hajléka pusztulását. Azonban életben maradt a volt derék papjok, Sófalvi Sámuel, aki nem szűnt meg híveit buzdítani, hogy ne essenek kétségbe szomorú helyzetükben sem, hanem fogjanak új hajlék elkészítéséhez. A hívek ez év őszén, csak olyan ideiglenes hajlékot építettek magoknak, mert hamar beállt a tél. A következő 1849 tavaszán már mindenki hozzáfogott saját hajléka felépítéséhez, amiben nagy segítségük volt, hogy volt szabad erdeje Szentkirálynak, abonnan faanyagot hozhattak. Ezután a templom építésére fordították figyelmüket, melynek csak puszta kőfala maradt meg. Azonban a szegénység ebben egyelőre megakadályozta, hiszen még papjuk is idegen hajlékban húzta meg magát, özv. Zay Károlyné jövőtől s az istentisztelet is egy véletlenül épen maradt házban tartatott meg. Nem volt azonban immár hívó barangjok sem és ezen segített Déési István helybeli birtokos, ki a kormánytól kapott egy barangot, melyet egy ideiglenes fa baranglábbban állítottak fel.

Tebát már volt barang, csak a templom befedése vált sürgőssé, amin Holczer Vilmos, bánffyhungyadi akkori volt gyógyszerész úgy segített, hogy egy koncertes táncmulatságot rendezett, melynek 310 ft. 7 kr. tiszta jövedelmét az itteni templom felépítésére adta, melyhez gr. Bánffy Miklós faanyagot adott és így a református templom befedetett. A templomban belül egy szép szőszéket szintén gr. Bánffy Miklós készítettett, s a padokat pedig a hívek csináltatták belé, s így 1850-ben az istentisztelet kezdetét vehette, a már kész templomban a hívek nagy öröme. Ezután a papilak felépítéséhez fogtak, melyet követett a kántori lak és iskola felépítése. Mindezen munkálatoknál buzgó lelkeszük Sófalvi Sámuel és Kiszely Domokos református lelkesz fáradozása és a hívek buzdítása nagy előny volt. Majd 1860-ban a torony befedésére került a sor, ahová az egy barangot fel is állították. Ebhez járult Gyarmathy Miklós, Kolozs megye volt alispánjának buzgalma, ki egy táncmulatságot rendezett Kolozsvárt, melynek tiszta jövedelméből, 300 Ft-ból, egy barangot öntetett, és azt az itteni református egyháznak adta, mellyel megvolt a toronyban a két barang, hogy imára hívja a híveket. Sófalvi Sámuel papjok a második barang elhelyezését már nem érthette meg, mert 1852. szeptember 22-én meghalt, hívei nagy bánatára, ki egyháza érdekében oly sokat fáradozott életében.”

London

19
20
21

DESZÁGOS LEVELES
— 8. sorok —